

Εκπαιδύοντα τους/τις σπουδαστές/στριες «Διασώστες – Πληρώματα Ασθενόφору» του ΙΕΚ Άργους σε καινοτόμα πεδία: Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογή

Χασάπη Χρυσάνθη

Ιατρός – Καρδιολόγος Ν.Μ. Ναυπλίου – Εκπαιδύτρια Ενηλίκων Δ.ΙΕΚ Άργους
chasapixr@gmail.com

Δελής Φίλιππος

Διευθυντής Δ.ΙΕΚ Άργους, Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, Υπουργείο Παιδείας
filipposdelis@sch.gr

Περίληψη

Η παρούσα εργασία περιγράφει το υποκείμενο θεωρητικό εκπαιδευτικό πλαίσιο και την πρακτική εφαρμογή καινοτόμου δράσης στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών της ειδικότητας «Διασώστης – Πλήρωμα Ασθενόφору» στο Δημόσιο Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Δ.ΙΕΚ) Άργους. Η δράση αφορούσε στη συμμετοχή των σπουδαστών/στριών σε προσομοίωση διαχείρισης μαζικού συμβάντος απώλειας υγείας με την επιχειρησιακή εμπλοκή των αρμόδιων υπηρεσιών και την επιστημονική επιμέλεια της Ιατρικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α, με σκοπό την εκπαίδευση και κατάρτιση των σπουδαστών/στριών, μελλοντικών αλλά και εν ενεργεία διασωστών του ΕΚΑΒ, στην εφαρμογή επικαιροποιημένων πρωτοκόλλων για την αντιμετώπιση μαζικών καταστροφών ή ατυχημάτων. Αναλύονται και παρουσιάζονται ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής δράσης με βάση τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης, η συνδυαστική εφαρμογή τεχνικών διδασκαλίας με κύρια αυτή της προσομοίωσης, σε περιβάλλον αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης ενηλίκων γενικά και πιο ειδικά σε περιβάλλον ιατρικής – παραϊατρικής εκπαίδευσης. Τέλος τεκμηριώνονται θεωρητικά τα μοτίβα εμπλοκής των εκπαιδευτών ενηλίκων, σε συνάρτηση και με την οργανωτική - διοικητική υποστήριξη από πλευράς σχολικής διεύθυνσης.

Λέξεις κλειδιά: ΙΕΚ, κατάρτιση, μετασχηματίζουσα μάθηση, προσομοίωση, εμπλοκή

Εισαγωγή

Συζητώντας για το θεσμικό περιβάλλον εφαρμογής της υπό μελέτη εκπαιδευτικής καινοτομίας πρέπει να γίνει αναφορά στη μεταδευτεροβάθμια, μη τυπική, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, όπως υλοποιείται μέσα από τον θεσμό των Δ.ΙΕΚ. Τα Δ.ΙΕΚ προσφέρουν αρχική επαγγελματική κατάρτιση σε αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με βάση τον νόμο για τη Διά Βίου Μάθηση (Νόμος 3879/2010). Την εποπτεία των ινστιτούτων (CEDEFOP, 2014) έχει αναλάβει η Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης του Υπουργείου Παιδείας (ΓΓΔΜΒ). Στα Δ.ΙΕΚ φοιτούν ενήλικοι καταρτιζόμενοι/ες, σε αντίθεση με άλλα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης τα οποία ανήκουν στην τυπική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως τα επαγγελματικά λύκεια (ΕΠΑΛ).

Καθώς η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση οφείλει να συμβαδίζει με τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, προσφέροντας ευέλικτες και συχνά εναλλασσόμενες ειδικότητες (Ιωαννίδου και Σταύρου, 2013, στο Ζήκος, 2019), έτσι και τα τελευταία χρόνια, καθώς προέκυψαν σημαντικές ανάγκες για την εκπαίδευση διασωστών – πληρωμάτων ασθενόφору, τα Δ.ΙΕΚ του υπουργείου Παιδείας, συμπεριλαμβανομένου και του Δ.ΙΕΚ Άργους, υλοποίησαν την ειδικότητα «Διασώστη – Πληρώματος Ασθενόφору», η οποία παραδοσιακά προσφερόταν αποκλειστικά από τα ΙΕΚ του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Βοήθειας (Ε.Κ.Α.Β), που υπάγονται στο υπουργείο Υγείας και τα οποία λειτουργούν αποκλειστικά στην

Αθήνα και Θεσσαλονίκη (Ζήκος, 2019). Με αυτό τον τρόπο δόθηκε η ευκαιρία τόσο σε νέους σπουδαστές που εισέρχονται στον χώρο της προνοσοκομειακής φροντίδας όσο και σε ενεργεία επαγγελματίες διασώστες που ενδιαφέρονταν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους μέσα από το σύστημα της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, να παρακολουθήσουν αποκεντρωμένα, εκτός της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης, το διετές πρόγραμμα σπουδών της εν λόγω ειδικότητας.

Με βάση τις παραπάνω αναφορές για την εκπαιδευτική φύση των Δ.Ι.ΕΚ, γίνεται σαφές ότι το πεδίο της διά βίου μάθησης και της εκπαίδευσης ενηλίκων καθορίζει την εκπαιδευτική προσέγγιση του περιεχομένου σπουδών της ειδικότητας αλλά και τις τεχνικές που αξιοποιήθηκαν για την υπό μελέτη καινοτόμα δράση. Ως διά βίου μάθηση ορίζεται η μάθηση όλων των τύπων εκπαίδευσης που μπορεί να λάβει ο άνθρωπος σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, ενώ ο όρος εκπαίδευση ενηλίκων είναι πιο οριοθετημένος, καθώς εντάσσεται κάθε δραστηριότητα «σχεδιασμένης μάθησης ανεξάρτητα από το επίπεδό της ή από το αν έχει γενικό, τεχνικό ή επαγγελματικό χαρακτήρα» (Κόκκος, 2005). Η UNESCO (Βεργίδη, 1997) προσδίδει στην εκπαίδευση ενηλίκων χαρακτηριστικά οργανωμένης εκπαιδευτικής διαδικασίας που απευθύνεται σε ενήλικα άτομα και, μεταξύ άλλων, βελτιώνει την κατάρτισή τους, μεταβάλλει τις στάσεις και τις συμπεριφορές τους και τους επιτρέπει να αναπτυχθούν και να συμμετάσχουν στην κοινωνική και οικονομική ζωή της περιοχής τους. Αντίστοιχα με τον διεθνή οργανισμό UNESCO, και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει την αναγκαιότητα διαρκούς εκπαίδευσης και επανεκπαίδευσης μέσα από τις θεσμοθετημένες διαδικασίες της εκπαίδευσης ενηλίκων και της διά βίου μάθησης (CEC, 2000).

Το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων έχει οριοθετηθεί θεωρητικά από προσεγγίσεις, που έχουν συνεισφέρει διαδοχικά στη διαμόρφωση του προφίλ του ενηλίκου εκπαιδευόμενου αλλά και των γενικών αρχών που διέπουν τη μαθησιακή διαδικασία. Στην παρούσα μελέτη δίνεται έμφαση στην πιο ολοκληρωμένη, σύμφωνα με τον Κόκκο (2006), θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow. Η θεωρία, όπως υποδεικνύει και ο τίτλος της, αφορά στην τροποποίηση των πλαισίων αναφοράς, των παραδοχών και του τρόπου ερμηνείας του κόσμου από τους ενηλίκους. Η τροποποίηση αυτών γίνεται μέσω του κριτικού στοχασμού, ο οποίος θα αμφισβητήσει εν πρώτοις τα παραδεδομένα πλαίσια ερμηνείας και στη συνέχεια θα τα επαναδομήσει με στόχο να διαμορφωθεί μια συνολικά νέα αντίληψη από τον ενήλικο για τον εαυτό του και τον κόσμο του. Κατά τον Brookfield (1996, στο Κόκκος, 2006) αυτή είναι και η κύρια διαφορά στη μαθησιακή διαδικασία μεταξύ ενός παιδιού και ενός ενηλίκου, διότι το παιδί δεν έχει το συναισθηματικό εύρος, τις εμπειρίες της ενήλικης ζωής να επανεπεξεργαστεί τα βιώματα και να επαναξιολογήσει κανόνες και παραδοχές. Κατά συνέπεια, ο ενήλικος εκπαιδευόμενος επιδιώκει, με βάση τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης, να προσθέσει νέα ερμηνευτικά σχήματα της πραγματικότητας.

Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται ο ρόλος της μαθησιακής διαδικασίας και του εκπαιδευτή ενηλίκων, ο οποίος θα θέσει το επονομαζόμενο «αποπροσανατολιστικό δίλημμα», το οποίο θα ωθήσει ένα άτομο να συνειδητοποιήσει ότι ο υφιστάμενος τρόπος ερμηνείας δεν του προσφέρει τις απαραίτητες εξηγήσεις και, άρα, μέσω του κριτικού στοχασμού και της ομάδας θα καταφέρει να τροποποιήσει τα υπάρχοντα νοητικά σχήματα. Κατά τον Mezirow (2007) ο μετασχηματισμός μετέρχεται τα ακόλουθα βήματα: αποπροσανατολιστικό δίλημμα, αυτό-εξέταση των συναισθημάτων, κριτική αποτίμηση, αναγνώριση της πηγής δυσaréσκειας, διερεύνηση των επιλογών, σχεδιασμός μιας πορείας δράσεων, απόκτηση νέων γνώσεων και δεξιοτήτων για την εφαρμογή των σχεδίων, δοκιμαστική εφαρμογή νέων ρόλων, οικοδόμηση ικανοτήτων και αυτοπεποίθησης και επανένταξη στη ζωή με βάση τις νέες συνθήκες.

Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο διέπει και τον σχεδιασμό της υπό μελέτη καινοτόμου δράσης στα εξής σημεία: η εκπαιδευτρια αντελήφθη τον ρόλο της ως κριτικού αναγνώστη των παραδοχών που έχουν οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι/ες στο πεδίο της διαχείρισης μαζικών καταστροφών και λειτούργησε στην κατεύθυνση της ενίσχυσής των, αφενός στο να αξιολογήσουν τις συνέπειες των παραδοχών και αφετέρου στο να εντοπίσουν μια σειρά από

εναλλακτικές παραδοχές που θα ερμηνεύουν καλύτερα το προαναφερθέν πεδίο. Για να επιτευχθεί όμως αυτός ο κεντρικός στόχος, ήταν απαραίτητο να δημιουργηθεί η ομάδα που θα συμμετείχε στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της δράσης αλλά και η επιλογή, εκ μέρους της εκπαιδύτριας, των κατάλληλων τεχνικών διδασκαλίας.

Οι ενεργητικές τεχνικές διδασκαλίας στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι το απαραίτητο συστατικό, καθώς μελέτες έχουν δείξει ότι η εφαρμογή τους φέρνουν καλύτερα αποτελέσματα στη μάθηση ενηλίκων (Αθανασούλα – Ρέππα και Ιωάννου Ν., 2008), ενώ, παράλληλα άλλες (Brinia et al., 2017) αναδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο του εκπαιδευτή στην οργάνωση, συντονισμό και ενθάρρυνση των εκπαιδευομένων.

Η κεντρική ενεργητική τεχνική που αξιοποιήθηκε στην υπό μελέτη καινοτόμα δράση ήταν η προσομοίωση. Σύμφωνα με τον Κόκκο (2005, στο Διγαλέτου, 2018) στην προσομοίωση οι εκπαιδευόμενοι εμπλέκονται νοητά στην αναπαράσταση μιας πραγματικής κατάστασης. Η τεχνική ομοιάζει με την τεχνική του παιχνιδιού ρόλων, όμως διαφέρει στο ότι οι εκπαιδευόμενοι δεν υποδύονται ρόλους. Οι Κόκκος και Κουτρούμπα (2010) θεωρούν ως πλεονεκτήματα της τεχνικής το ασφαλές περιβάλλον μάθησης, χωρίς τον κίνδυνο έκθεσης σε λάθη και με τη δυνατότητα πειραματισμού. Επίσης στην τεχνική αυτή ο εκπαιδευτής δημιουργεί προϋποθέσεις ανάπτυξης κλίματος εμπιστοσύνης και συνδέει την άσκηση με μαθησιακούς στόχους (ο.π.).

Πιο αναλυτικές οδηγίες για την οργάνωση της προσομοίωσης έχει παράσχει ο Κνοκ Α. Β. (1974) καθορίζοντας μάλιστα και τα σχετικά βήματα: ανάλυση των επιλεγμένων διαχειριστικών ρόλων, αναγνώριση προβλημάτων διαχείρισης, ανάπτυξη «περιστατικών - συμβάντων» βασισμένων στο τεθέν πρόβλημα, προετοιμασία των υλικών και των ανθρώπινων πόρων, και, μετά την προσομοίωση, προετοιμασία των κατευθυντήριων οδηγιών και συζήτηση επί των ληφθεισών αποφάσεων από τους συμμετέχοντες.

Στο γνωστικό πεδίο της ιατρικής και προνοσοκομειακής φροντίδας η τεχνική της προσομοίωσης σε συνδυασμό και με άλλες τεχνικές είναι σημαντική με πολλαπλά πλεονεκτήματα (Τσάπαλος κ.α., 2011, Σαρρής κ.α., 2015). Οι Μοιρασγεντή κ.α. (2015), θεωρούν ότι οι συνθήκες προσομοίωσης σε εργαστήρια κλινικών δεξιοτήτων είναι το βασικό και αναπόσπαστο πρώτο στάδιο της εκπαίδευσης των επαγγελματιών υγείας. Ο Gaba (2004), αφού ξεκαθαρίσει ότι η προσομοίωση ως τεχνική στην ιατρονοσηλευτική εκπαίδευση αναπαριστά πραγματικές εμπειρίες με μεγάλο βαθμό διαδραστικότητας, στη συνέχεια αναδεικνύει τη σημασία που έχει στην υγεία και ασφάλεια του ασθενούς. Νεότερες έρευνες (Schild et al., 2018) δίνουν έμφαση στην αξία (αλλά και στους περιορισμούς) μιας εικονικής προσομοίωσης με χρήση συσκευών εικονικής πραγματικότητας (virtual reality).

Οι Power et al. (2013) έδειξαν σε μελέτη σχετική με την εφαρμογή της τεχνικής της προσομοίωσης στην εκπαίδευση διασωστών ότι είναι χρήσιμες όχι μόνο απλές αναπαραστάσεις – προσομοιώσεις («χαμηλής» ακρίβειας), για παράδειγμα μια διαχείριση θυμάτων τροχαίου σε έναν «ασφαλή» υπαίθριο χώρο, αλλά κάνουν λόγο και για «υψηλής» ακρίβειας προσομοιώσεις, όπως στη διαχείριση αεραγωγού, στην ενδοφλέβια χορήγηση υγρών και φαρμάκων κτλ, με τη χρήση κατάλληλων προπλάσμάτων, ενώ οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η προσομοίωση θα τους βοηθήσει στην τρέχουσα κλινική τους πρακτική.

Ο Alinier (2009) δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις αληθοφανείς προσομοιώσεις που αποτελούν, κατά τη γνώμη του, ασφαλείς αναπαραστάσεις της πραγματικότητας («safe re-enactments of real – life situations») και που αφορούν στην εμπλοκή και άλλων υπηρεσιών του επείγοντος και παρέχουν ευκαιρίες στους συμμετέχοντες τόσο για βελτίωση των δεξιοτήτων τους όσο και για την αύξηση του επιπέδου ετοιμότητάς τους για ανταπόκριση σε επείγουσες καταστάσεις.

Βεβαίως πρέπει να επισημανθεί η ευρεία χρήση της τεχνικής και σε άλλα πεδία επαγγελματικής εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα αυτό της τουριστικής εκπαίδευσης (Φελεκίδου, 2017).

Εφαρμογή της καινοτόμου δράσης

Πλαίσιο σπουδών – μαθησιακοί στόχοι

Το πρόγραμμα σπουδών της ειδικότητας «Διασώστης – Πλήρωμα Ασθενοφόρου» (ΓΓΔΒΜ, 2018) ορίζει στην περιγραφή του επαγγελματικού περιγράμματος της ειδικότητας, ανάμεσα στις άλλες, την ανταπόκριση σε έκτακτες απειλητικές καταστάσεις και τη συνεργασία με ομάδες διάσωσης σε έκτακτες περιπτώσεις ατυχημάτων ή μαζικών καταστροφών (πυρκαγιές, πλημμύρες, σεισμοί, μαζικά τροχαία ή σιδηροδρομικά ατυχήματα, βιολογικές-χημικές-ραδιολογικές-πυρηνικές απειλές) με σκοπό την εφαρμογή επικαιροποιημένων πρωτοκόλλων διαχείρισης. Άλλωστε το Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας (ΕΚΑΒ), που είναι ο βασικός φορέας επαγγελματικής αποκατάστασης των διασωστών – πληρωμάτων ασθενοφόρων, από αρχής σύστασής του (Νόμος 1579/1985) αλλά και εξειδίκευσης των αρμοδιοτήτων του (Νόμος 4633/2019) είναι το καθ' ύλην αρμόδιο όργανο της πολιτείας για τον συντονισμό της προνοσοκομειακής φροντίδας σε καταστάσεις έκτακτων αναγκών. Αντίστοιχες αναφορές γίνονται και στην ενότητα «Επαγγελματικές Γνώσεις, Δεξιότητες, και Ικανότητες» αλλά και στη λίστα επαγγελματικών καθηκόντων του οδηγού σπουδών της ειδικότητας. Μελέτες (Wang & Chang, 2006) υποστηρίζουν ότι η πλήρης και δυναμική ένταξη τέτοιων πεδίων, όπως η ιατρική των καταστροφών, στην κατάρτιση των διασωστών με ενεργητικές τεχνικές πρακτικής εκπαίδευσης συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση του πεδίου αλλά και στη βελτίωση των ίδιων των προγραμμάτων εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα σπουδών αντίστοιχα επιδιώκει την κατάρτιση των σπουδαστών/στριών στον στόχο αυτό με τέσσερα συγκεκριμένα μαθήματα, τα «Επείγοντα Παθολογικά», τα «Συστήματα Επικοινωνίας», την «Οργάνωση της Επείγουσας Προνοσοκομειακής Φροντίδας» και το μάθημα με την ακριβώς ίδια ονομασία, «Μαζικές απώλειες υγείας».

Στο πλαίσιο αυτό των σπουδών και του μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου των σπουδαστών/στριών, η υπογράφουσα την παρούσα μελέτη, ιατρός – καρδιολόγος, απόφοιτη της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας και πιστοποιημένη εκπαιδεύτρια ενηλίκων στο Δ.Ι.ΕΚ Άργους, εκλήθη να σχεδιάσει μια καινοτόμα δράση για την πρακτική άσκηση των σπουδαστών/στριών στο πεδίο της διαχείρισης των μαζικών απωλειών υγείας. Η δράση αυτή είχε τίτλο «Άσκηση προσομοίωσης μαζικών καταστροφών», υλοποιήθηκε στο Άργος, τον Μάρτιο του 2019 και αποτέλεσε συνδιοργάνωση του Δ.Ι.ΕΚ Άργους, του Δήμου Άργους – Μυκηνών, ενώ την επιστημονική επιμέλεια της άσκησης (συγγραφή σεναρίου και έγκριση) είχαν η υπογράφουσα, ως απόφοιτη και ενεργή επιστημονική συνεργάτις του μεταπτυχιακού προγράμματος της ιατρικής σχολής του Ε.Κ.Π.Α «Παγκόσμια Υγεία – Ιατρική των Καταστροφών». Η άσκηση έγινε υπό την αιγίδα του Ιατρικού Συλλόγου Αργολίδας (ΙΣΑ) και προσεκλήθησαν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στη διαχείριση της περιστατικού μαζικών απωλειών υγείας (Ε.Κ.Α.Β, Αστυνομία, Πυροσβεστική, Πολιτική Προστασία του Δήμου Άργους – Μυκηνών, εθελοντικές ομάδες περιοχής).

Ως πιο συγκεκριμένος μαθησιακός στόχος ετέθη η πρακτική άσκηση των σπουδαστών/στριών στο επονομαζόμενο «triage», δηλαδή τη διαλογή των θυμάτων ανάλογα με τον βαθμό τραύματος και την προτεραιοποίηση στην ιατρική φροντίδα και διακομιδή στην πλησιέστερη μονάδα υγείας. Η τεχνική του «triage» είναι η διαλογή και επιλογή ασθενών ανάλογα με τον βαθμό επείγουσας για τη ζωή κατάστασης σε περιπτώσεις καταστροφών, ατυχημάτων και εν γένει συσσώρευσης περιστατικών που απειλούν την ροή εργασίας τμήματος επειγόντων (Sarikaya et al., 2004, Williams RM, 1996). Όπως σημειώνει ο Dippenaar (2020), το triage είναι ο τρόπος εξισορρόπησης μεταξύ της ανάγκης των ασθενών και της διαθεσιμότητας των πόρων. Η ικανότητα υλοποίησης της σωστής διαλογής είναι μια δύσκολη και πολύ σημαντική άσκηση για το επάγγελμα του διασώστη, καθώς απαιτεί αξιοπιστία, εγκυρότητα και δεξιότητες λήψης αποφάσεων.

Σε ένα τρίτο επίπεδο τέθηκε ο εξειδικευμένος στόχος της πρακτικής εκπαίδευσης των σπουδαστών στη διαχείριση ασθενών με σοβαρά εγκαύματα, υπό το φως των νεότερων εξελίξεων στη διαχείριση τύπων εγκαύματος (Metcalf, 2020). Το σενάριο προέβλεπε

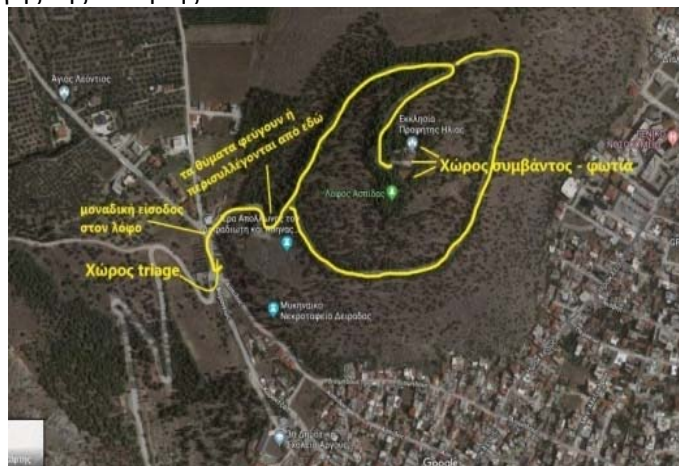
πυρκαγιά και αποτέλεσε την ιδανική ευκαιρία για τη διδασκαλία αυτής της θεματικής ενότητας, ιδιαίτερα στα μαθήματα «Επείγοντα Παθολογικά» και «Μαζικές απώλειες υγείας».

Βασικές αρχές διαχείρισης έκτακτων περιστατικών

Παρόλο που η πρόθεση της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της εκπαιδευτικής προσέγγισης της άσκησης προσομοίωσης, είναι απαραίτητο να δοθούν επιλεγμένες πληροφορίες για τη διαχείριση ενός περιστατικού μαζικών απωλειών υγείας με έμφαση σε έννοιες – κλειδιά. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία και τη διεθνή πρακτική (Mackway-Jones, K., & Carley, S., 2012) η διαχείριση τέτοιων συμβάντων προϋποθέτει τη συνεργασία επιμέρους υπηρεσιών (Υπηρεσίες Προνοσοκομειακής Φροντίδας, Αστυνομία, Πυροσβεστική, Στρατός, Πολιτική Προστασία, Ιατρικές Υπηρεσίες) με έναν υπεύθυνο ανά υπηρεσία και έναν υπεύθυνο σκηνής συνολικά, ο οποίος ελέγχει κεντρικά τη ροή της διαχείρισης (Incident Commander). Ο χώρος της καταστροφής ορίζεται από ζώνες προσέγγισης με αυστηρά καθορισμένους ρόλους παρέμβασης ανάλογα με τις επιχειρησιακές αρμοδιότητες κάθε υπηρεσίας. Σημαντικό ρόλο για την ενεργοποίηση του συνόλου του μηχανισμού είναι ο αλγόριθμος METHANE, που ορίζει τις βασικές ενέργειες του πρώτου ανταποκρινόμενου: Μ (Major Incident: Επιβεβαίωση συμβάντος από τον πρώτο ανταποκρινόμενο), Ε (Exact location: Σαφήνεια χωρογεωγραφικής αναφοράς συμβάντος), Τ (Type of incident: φωτιά, σεισμός κτλ), Η (Hazards: υφιστάμενος ή επικείμενος – δυνητικός κίνδυνος), Α (Access: Τρόπος προσέγγισης και αποχώρησης), Ν (Number: αρχική εκτίμηση αριθμού απωλειών και είδους – βαθμού τραυμάτων) και τέλος Ε (Emergency: παρούσες ή απαιτητές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης). Αντίστοιχοι ρόλοι και ενέργειες υιοθετούνται σε ασκήσεις προσομοίωσης.

Το σενάριο της άσκησης

Στην παρούσα ενότητα αποτυπώνεται η δομή της άσκησης αναφορικά με τους βασικούς άξονες, της εμπλεκόμενους φορείς, της χωρικές και χρονικές παραμέτρους, της. Το σενάριο προέβλεπε την εκκένωση του περιαστικού λόφου της Ασπίδας στην πόλη του Άργους και τη διακομιδή θυμάτων μετά από ξέσπασμα πυρκαγιάς. Το Σχήμα 1 δίνει τη χωρική κάτοψη της συνολικής διεξαγωγής της άσκησης.

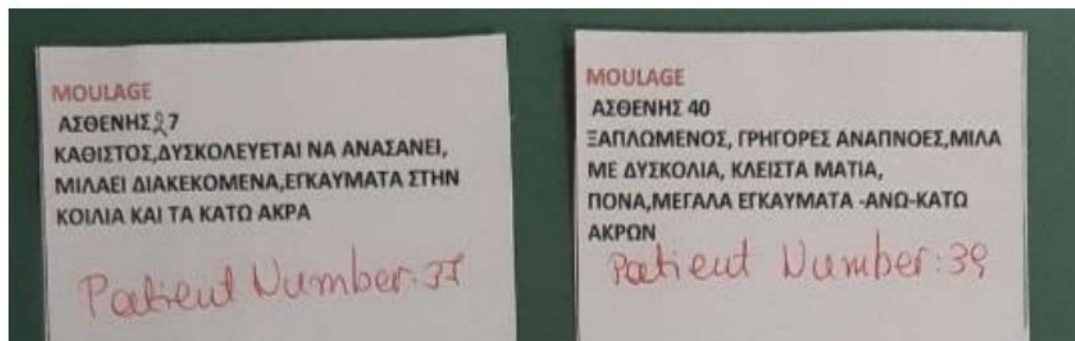
Σχήμα 1. Απεικόνιση του χώρου μέσω λήψης από google maps

Η πρόσβαση στον λόφο θα γινόταν αποκλειστικά από την Πυροσβεστική Υπηρεσία, η οποία και θα διακόμιζε τα θύματα εκτός της επικίνδυνης ζώνης και σε προκαθορισμένο σημείο, κατάλληλο για την προσομοίωση διαλογής των θυμάτων (triage) και για την ασφάλεια των εμπλεκόμενων στην άσκηση. Μαζί με την Πυροσβεστική επιχείρησαν και οι διασωστικές ομάδες (Σώμα Εθελοντών Σαμαρειτών, Διασωστών και Ναυαγοσωστών Ναυπλίου του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Ελληνική Ομάδα Διάσωσης, τοπικά παραρτήματα Αργολίδας). Για λόγους οικονομίας και λειτουργικούς, το πεδίο της διαλογής

(triage) ήταν εκ των προτέρων έτοιμο, καθώς δεν ήταν δυνατόν να κινητοποιηθούν εκ του μηδενός οι επιχειρησιακοί φορείς. Στο σενάριο όμως της άσκησης συμπεριελήφθησαν οι εκτιμήσεις για την πραγματική χρονική ανταπόκριση των φορέων.

Η άσκηση περιελάμβανε της εξής παραμέτρους: Πρώτον, συμμετοχή των σπουδαστών/στριών της ειδικότητας «Διασώστης – Πλήρωμα Ασθενοφόρου» στο «triage» με τη βοήθεια και την καθοδήγηση των ιατρών – συνεργατών του μεταπτυχιακού προγράμματος της Ιατρικής Σχολής «Παγκόσμια Υγεία – Ιατρική των Καταστροφών». Δεύτερον, συμμετοχή των σπουδαστών/στριών των υπόλοιπων ειδικοτήτων του Δ.ΙΕΚ Άργους στον ρόλο των θυμάτων, στη διαχείριση της ασφάλειας του χώρου και τον έλεγχο της εξαγόμενης πληροφορίας προς τα ΜΜΕ. Τρίτον, χρήση εναέριων (drones) και επίγειων μέσων βιντεοσκόπησης της άσκησης με σκοπό την αξιολόγηση από τους σπουδαστές του Δ.ΙΕΚ Άργους και την επιστημονική ομάδα του μεταπτυχιακού τμήματος της Ιατρικής Σχολής «Παγκόσμια Υγεία – Ιατρική των Καταστροφών». Η άσκηση σχεδιάστηκε να υλοποιηθεί σε χώρο ελάχιστης όχλησης για την κυκλοφορία και τους περιοίκους και τον μήνα Μάρτιο με καλές καιρικές συνθήκες (για την αποφυγή επιβάρυνσης των συμμετεχόντων/ουσών). Η κοινή γνώμη και οι τοπικές δημόσιες δομές ενημερώθηκαν με δελτία τύπου και έγγραφα αιτήματα του Δ.ΙΕΚ Άργους αντίστοιχα.

Στο σενάριο της άσκησης εξειδικεύτηκαν εκείνες οι πληροφορίες με σκοπό την παροχή απλών οδηγιών, τον άρτιο καταμερισμό ρόλων και, εν τέλει, τη λειτουργική συμμετοχή όλων. Στην άσκηση προβλέπονται συνολικά από άποψη θυμάτων δυο νεκροί (ένδειξη triage: μαύρο), οι οποίοι αναπαραστάθηκαν από προπλάσματα, επτά σοβαροί τραυματίες (ένδειξη triage κόκκινο), έντεκα μέτριοι (ένδειξη triage κίτρινο), είκοσι δύο περιπατητικοί (ένδειξη triage πράσινο) και δεκατρία άτομα που έχρηζαν ψυχολογικής υποστήριξης. Όλα τα θύματα έφεραν καρτελάκια ένδειξης είδους τραύματος. Το Σχήμα 2 απεικονίζει τα προκαθορισμένα σενάρια σε καρτέλες που έφεραν οι εθελοντές – θύματα και που θα έπρεπε να διαχειριστούν οι επιχειρησιακοί φορείς και οι διασώστες – ιατροί στο triage.

Σχήμα 2. Απεικόνιση των καρτών ένδειξης τραύματος για triage

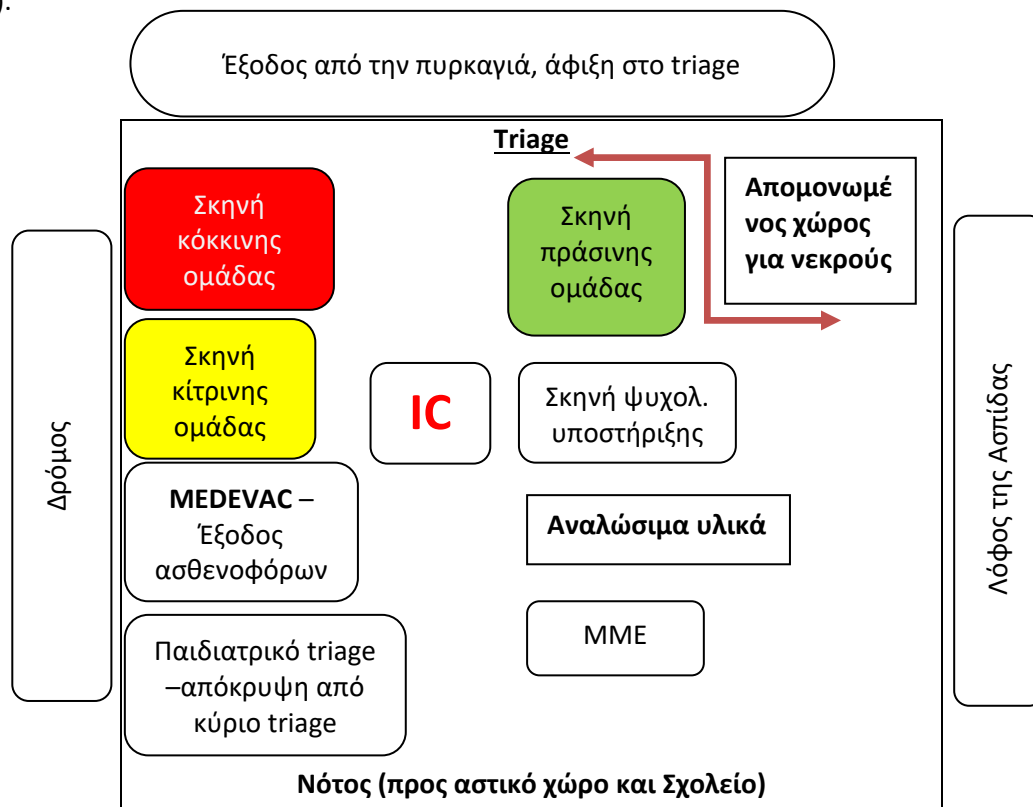
Αναλυτικά η ροή του σεναρίου ήταν η εξής: Η Πυροσβεστική Υπηρεσία ενημερώθηκε για την πυρκαγιά και τον αριθμό των εγκλωβισμένων και έσπευσε στο σημείο καλώντας ταυτόχρονα την Αστυνομία να αποκλείσει την πρόσβαση, το ΕΚΑΒ για άμεση ανταπόκριση, την υπηρεσία Πολιτικής Προστασίας του Δήμου Άργους – Μυκηνών και την παρακείμενη στον λόφο Νοσηλευτική Μονάδα Άργους να βρίσκονται σε ετοιμότητα. Το πρώτο ασθενοφόρο ανταποκρίθηκε και οργάνωσε την υγειονομική φροντίδα. Έγινε αποστολή METHANE αναφοράς αρχηγού πυροσβεστικής (Instant Commander- IC) επί σκηνής. (Mackway-Jones, K., & Carley, S., 2012). Το Ε.Κ.Α.Β απέστειλε περισσότερα ασθενοφόρα στην περιοχή και οργάνωσε χώρο πρωτοβάθμιας διαλογής των τραυματιών, ενώ παράλληλα θα πραγματοποιούσε επικοινωνίες για της δυνατότητες διακομιδής των τραυματιών και την διαθεσιμότητα κλινών του νοσοκομείου του Άργους.

Στον χώρο οργάνωσης της πρωτοβάθμιας διαλογή προσήλθαν, με βάση το σενάριο, δεκαπέντε περιπατητικοί τραυματίες με τραύματα άνω-κάτω άκρων και κορμού και ελαφρά εγκαύματα συνοδευόμενοι από 2 καθηγητές και σε δυο ώσεις. Έγινε αποστολή METHANE

αναφοράς από τον υπεύθυνο του Ε.Κ.Α.Β (IC) στο συντονιστικό της υπηρεσίας. Στη συνέχεια προσέγγισαν το triage άτομα με ψυχολογική επιβάρυνση και έτυχαν υποστήριξης από τους ψυχολόγους. Όλα αυτά διαδραματίζονταν ταυτόχρονα με την παρέμβαση της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας. Μετά την ολοκλήρωση της διαχείρισης των προαναφερθέντων θυμάτων ο υπεύθυνος των θυμάτων (IC) επικοινωνήσε με την πυροσβεστική για να ξεκινήσει τη μεταφορά των θυμάτων στο triage και παράλληλα ενημέρωσε στον ασύρματο τις εθελοντικές ομάδες να επιχειρήσουν. Δέκα λεπτά μετά την έναρξη της άσκησης προσήλθαν και παιδιά από το παρακείμενο δημοτικό σχολείο συνοδεία του διευθυντή τους, το οποίο, με βάση το σενάριο, λειτουργούσε εκείνη την ώρα, για να λάβουν πρώτες βοήθειες. Η επικοινωνία στην άσκηση εξασφαλίστηκε με της ασυρμάτους που έφερε η Ελληνική Ομάδα Διάσωσης και διατέθηκαν στους υπεύθυνους ανά τομέα (IC).

Ο χώρος της άσκησης (διαλογή - triage) οριοθετήθηκε με κόκκινη κορδέλα και κώνους. Η σκηνή απόθεσης των οιονεί νεκρών καλύφθηκε με ειδικό παραβάν και στήθηκαν ειδικές σκηνές φιλοξενίας των ιατρικών πράξεων με βάση τα χρώματα διαβάθμισης τραύματος του triage.

Το επόμενο Σχήμα 3 δείχνει τη χωροταξία του χώρου διαλογής (trriage) με βάση της αρχές της ιατρικής διαχείρισης μαζικών περιστατικών υγείας (Mackway-Jones, K., & Carley, S., 2012).

Σχήμα 3. Απεικόνιση του χώρου διαλογής (trriage)

Η άσκηση ξεκίνησε στις 10:00' και ολοκληρώθηκε στις 12:30' το μεσημέρι, μετά και την ενημέρωση από πλευράς Ε.Κ.Α.Β και IC ότι δεν υπάρχουν άλλοι τραυματίες στον χώρο του συμβάντος. Επιπροσθέτως, σε όλη τη διάρκεια της άσκησης επικρατούσε τεχνητή αναστάτωση καθώς, με βάση το σενάριο προσομοίωσης, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας προσπαθούσαν να αποσπάσουν πληροφορίες και διάφοροι παρευρισκόμενοι έβρισκαν αφορμές να εισχωρήσουν στον οριοθετημένο χώρο της διαλογής. Ο IC της διαλογής κήρυξε τη λήξη και υλοποίησε αναλυτική απεικόνιση επί τόπου, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων και, βεβαίως, των σπουδαστών/στριών του Δ.ΙΕΚ Άργους.

Εκπαιδευτικός σχεδιασμός της άσκησης με την τεχνική της προσομοίωσης

Η προετοιμασία και οργάνωση της υπό μελέτης δράσης ήταν μια μακρά και επίπονη διαδικασία τόσο από εκπαιδευτική – παιδαγωγική άποψη όσο και από διοικητική. Στο εκπαιδευτικό μέρος υπήρξε συστηματική προετοιμασία, επειδή τέθηκε εξαρχής ως στόχος να προκύψει μια δράση που θα έχει ουσιαστικά και πολλαπλασιαστικά οφέλη για τους/τις συμμετέχοντες/ουσες με κύριο στόχο την εμπέδωση των βασικών αρχών της επείγουσας προνοσοκομειακής φροντίδας, σε ό,τι αφορά στις έκτακτες καταστάσεις με μαζικό χαρακτήρα.

Έπρεπε καταρχάς να διατυπωθεί μια συνεκτική εκπαιδευτική πρόταση σχετικά με τους προαναφερθέντες εκπαιδευτικούς στόχους. Επιδιώχθηκε από την πρώτη στιγμή η ενεργητική εμπλοκή όλων των σπουδαστών/στριών σε επίπεδο οργάνωσης και εθελοντικής συμμετοχής. Στη διοργάνωση και την υλοποίηση συμμετείχαν ενεργά οι σπουδαστές που είναι εν ενεργεία επαγγελματίες διασώστες στο Ε.Κ.Α.Β και άμεσοι συνεργάτες της υπογράφουσας στην τοπική νοσηλευτική μονάδα. Αυτό από μόνο του αποτελεί έναν βασικό λόγο κοινωνικής – επαγγελματικής φύσης, εμπλοκής και κινητροδότησης του εκπαιδευτή (Lam et al., 2010).

Η διοικητική οργάνωση του συνόλου της δράσης ήταν μια άλλη, πολύ σημαντική πλευρά της δράσης. Η διεύθυνση του Δ.ΙΕΚ, σε συνεργασία με την εκπαιδευτριά, απηύθυνε δεκάδες αιτήματα σε φορείς, υπηρεσίες, εθελοντές ιδιώτες, εταιρείες, ενώ κινητοποίησε το σύνολο του διοικητικού προσωπικού και των σπουδαστών/στριών. Η προετοιμασία, με βάση το αρχείο των ενεργειών που υλοποιήθηκαν, διήρκεσε τουλάχιστον πέντε (5) μήνες πριν την υλοποίηση της δράσης. Η οργανωτική υποστήριξη από πλευράς διοίκησης του σχολείου παρέχει εχέγγυα συναδελφικότητας και υποστήριξης εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών και αποτελεί βασικό παράγοντα, μεταξύ άλλων, για την κινητροδότηση των εκπαιδευτών, στην κατεύθυνση της υλοποίησης μάθησης βασισμένης σε σχέδια project (Lam et al., 2010).

Βασικό όχημα του ως άνω εκπαιδευτικού στόχου έπαιξε η υιοθέτηση εξαρχής των αρχών της μετασχηματιστικής μάθησης. Ετέθη καταρχάς το αποπροσανατολιστικό δίλημμα ώστε να αμφισβητηθεί το υπάρχον πλαίσιο αναφοράς του ατόμου. Ελάχιστα άτομα μέσα στην τάξη κατάρτισης γνώριζαν την εμπλοκή τόσο πολλών υπηρεσιών σε καταστάσεις συμβάντων μαζικών απωλειών υγείας και ακόμα λιγότερα γνώριζαν τη διαχείριση των περιστατικών, λόγω του εύρους, της προκληθείσας ζημίας στη σωματική υγεία του πάσχοντος και της σπανιότητας των τραυμάτων. Υιοθετήθηκε εν συνεχεία η αυτό – εξέταση των συναισθημάτων υπό το βάρος της πιθανής αντιμετώπισης ενός τέτοιου περιστατικού σε κοινωνίες διακινδύνευσης, όπως οι σημερινές, κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής εξέλιξης των σπουδαστών, αυριανών επαγγελματιών διασωστών.

Το δίλημμα και η αυτό – εξέταση των συναισθημάτων είχαν ως αποτέλεσμα την αναγνώριση της πηγής δυσαρέσκειας για την έλλειψη σαφούς εικόνας για το πώς αντιμετωπίζονται τέτοιου είδους περιστατικά και ποιος είναι ο ρόλος των εμπλεκόμενων. Ιδιαίτερα οι σπουδαστές – ενεργοί επαγγελματίες επέδειξαν ενδιαφέρον αναζητώντας απαντήσεις και περισσότερη κατάρτιση. Έρευνες έχουν δείξει ότι ένα κομμάτι της επαγγελματικής εξουθένωσης των πληρωμάτων ασθενοφόρων είναι η απουσία συστηματικής εκπαίδευσης (Σερβές, 2014), ενώ άλλες που ασχολούνται με τις δεξιότητες του triage σε διασώστες και ιατρούς συμπεραίνουν ότι δεν επαρκεί η άπαξ συντελούμενη επιμόρφωση ή πρακτική εκπαίδευση αλλά η συστηματική και επίμονα επαναλαμβανόμενη καλλιέργεια δεξιοτήτων (Sarıkaya et al., 2004).

Υπό το πρίσμα αυτό διερευνήθηκαν επιλογές για την υλοποίηση μιας άσκησης που θα ενέπλεκε το σύνολο των σπουδαστών/στριών της ειδικότητας και προκρίθηκε αυτή της υλοποίησης μιας άσκησης που θα προϋπέθετε την εμπλοκή όλων των φορέων (Alinier, 2009), ώστε να αναλυθεί η δράση των σπουδαστών μέσα στο οργανωμένο αυτό πλαίσιο διαχείρισης μιας κατάστασης μαζικών απωλειών υγείας.

Στο πλαίσιο αυτό υιοθετήθηκαν μια σειρά από εκπαιδευτικές τεχνικές που συνέθεταν μια πολύπλευρη διδακτική προσέγγιση. Άλλωστε, κατά τους Wang & Chang (2006), η εκπαίδευση

των διασωστών, ειδικά στο κομμάτι της διαχείρισης των καταστροφών, περιλαμβάνει και άλλα βήματα, όπως τις διαλέξεις, την πρακτική στο νοσοκομείο, τις μελέτες περίπτωσης, την πρακτική σε ασθενοφόρο και την ειδική πρακτική εκπαίδευση στην ιατρική των καταστροφών (Disaster Medicine Training, DMAT). Έτσι, οργανώθηκε όλο το προηγούμενο χρονικό διάστημα της υλοποίησης της άσκησης μια σειρά μικρότερων δράσεων, όπως επισκέψεις στο τοπικό παράρτημα του ΕΚΑΒ και στα τμήματα επειγόντων περιστατικών των δυο νοσηλευτικών μονάδων, πρακτική άσκηση των σπουδαστών/στριών σε τεχνικές καρδιοπνευμονικής αναζωογόνησης και διαχείρισης αεραγωγού με τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά προπλάσματα και υλοποίηση μιας μικρής έκτασης άσκησης διαχείρισης θυμάτων και εκμάθησης τεχνικών απεγκλωβισμού θυμάτων μετά από τροχαίο ατύχημα.

Στόχος αυτών των διδακτικών ενεργειών ήταν η πρόσκτηση δεξιοτήτων για την εφαρμογή των σχεδίων και τη δοκιμαστική εφαρμογή νέων ρόλων. Υλοποιήθηκαν δεκάδες συναντήσεις της εκπαιδύτριας με τους/τις σπουδαστές/στριες, με στόχο τον καθορισμό των ρόλων και την απρόσκοπτη διεξαγωγή της άσκησης, και τουλάχιστον δυο επιτόπιες επισκέψεις στον χώρο διεξαγωγής της άσκησης προσομοίωσης, με σκοπό την κατανομή θέσεων ευθύνης. Υπό την εποπτεία της υπεύθυνης εκπαιδύτριας και υπογράφουσας, οι σπουδαστές/στριες καθόρισαν με ακρίβεια τον χώρο διαλογής για τη διεξαγωγή του triage και συνεργάστηκαν για την εξεύρεση σκηνών για τη φιλοξενία της προνοσοκομειακής φροντίδας των οιονεί θυμάτων. Γενικά παρατηρήθηκε μεγάλος βαθμός ενεργητικής συμμετοχής και εμπλοκής των ενηλίκων καταρτιζομένων (Κόκκος Α. και Κουτρούμπα Κ., 2010). Όλοι γνώριζαν τον λόγο για τον οποίο συμμετέχουν και μαθαίνουν τις δεξιότητες διαχείρισης έκτακτων περιστατικών και αντιμετωπίστηκαν από την εκπαιδύτρια ως ικανοί για αυτο – κατευθυνόμενη μάθηση, καθώς στην πορεία πήραν οργανωτικές πρωτοβουλίες και κατέθεσαν προτάσεις για τη διεξαγωγή της άσκησης.

Με βάση τη συνολική διδακτική προετοιμασία οι εκπαιδευόμενοι/ες κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της άσκησης εμφανίστηκαν έτοιμοι, με ικανότητες και αυτοπεποίθηση, να δράσουν στα πλαίσια του προκαθορισμένου ρόλου τους με ψυχραιμία και επαγγελματισμό (ως IC διαφορετικών σκηνών, ως βοηθοί ιατρών που είχαν τη γενική ευθύνη, στη διαλογή των θυμάτων).

Τέλος, αναλύθηκαν τα λάθη και οι αστοχίες ενώ επισημάνθηκαν τα σωστά σημεία και κατά την απενημέρωση, μετά τη λήξη της άσκησης, και μεταγενέστερα. Ο αναστοχασμός είναι και κρίσιμη διαδικασία ανάδειξης των σφαλμάτων αλλά και των μαθησιακών αναγκών και ταυτόχρονα επιθυμητή και επιδιωκτέα διαδικασία από τους/τις σπουδαστές/στριες (Howlett, 2019). Σε μεταγενέστερο χρόνο και στα πλαίσια του μαθήματος στο Δ.ΙΕΚ, υπό καθεστώς ηρεμίας και αποσυνηματοποίησης από την προσωπική εμπλοκή του/της καθενός/καθεμίας, και με διαθέσιμο πλέον το εποπτικό υλικό από τις ιπτάμενες κάμερες (drones) και το φωτογραφικό υλικό, το θέμα ξανασυζητήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος.

Σε ένα πιο γενικό πλαίσιο και προσαρμοσμένο στις εκπαιδευτικές ανάγκες της ειδικότητας η συνολική πορεία που ακολουθήθηκε μπορεί να συγκριθεί με έναν εκπαιδευτικό κύκλο θεωρίας και πρακτικής στο πλαίσιο ενεργούς μάθησης της εκπαίδευσης ενηλίκων με αναστοχαστικά στοιχεία, βάσει των οποίων θα προκύψουν μαθησιακά αποτελέσματα και ζωτικός χώρος αυτο-βελτίωσης, ειδικά για τους εν ενεργεία διασώστες (Willis, 2014).

Τέλος, η τεχνική της προσομοίωσης αναπτύχθηκε μεθοδικά ακολουθώντας τα βήματα που έχουν περιγραφεί από τον Κνοχ (1974): Αναλύθηκαν και κατανεμήθηκαν οι διαχειριστικοί ρόλοι (θέση στο triage, κατανομή ανά σκηνή, κατανομή θέσεων ευθύνης), αναγνωρίστηκαν τα οργανωτικά προβλήματα (μεταφορά προσωπικού, τοποθέτησης σκηνής δράσης και σκηνής διαλογής), αναπτύχθηκαν τα περιστατικά – συμβάντα μέσω της συγγραφής του σεναρίου, στο οποίο εν πολλοίς βοήθησαν οι σπουδαστές/στριες με τις ιδέες τους και προετοιμάστηκαν τα υλικά (γυλέκα υπευθύνων, καρτέλες θυμάτων, αφίσες και έντυπο υλικό) αλλά και οι ανθρώπινοι πόροι (διαθεσιμότητα σπουδαστών ανά τομέα). Μετά την άσκηση καθορίστηκαν οι κατευθυντήριες οδηγίες για τους τρόπους αντίδρασης σε

αντίστοιχα, αληθινά συμβάντα και συζητήθηκαν οι αποφάσεις που ελήφθησαν από τους συμμετέχοντες.

Συμπεράσματα – προτάσεις για μελλοντική διερεύνηση

Η υπό μελέτη άσκηση προσομοίωσης ανέδειξε τα εξής σημεία ενδιαφέροντος: πρώτον, κάθε σημαντική εκπαιδευτική δράση ή καινοτομία προϋποθέτει οργανική σχέση και άρρηκτο συνεκτικό δεσμό θεωρητικού – παιδαγωγικού πλαισίου και στόχων. Δεύτερον, στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση το ως άνω σημείο καθίσταται ακόμα πιο σημαντικό, εξαιτίας της μαθησιακής φύσης των συμμετεχόντων/ουσών. Τρίτον, λόγω των πολύ ειδικών γνώσεων που καλούνται να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι/ες, το θεωρητικό πλαίσιο δεν αρκεί αφ' εαυτού αν δεν αναπλαισιωθεί στη διδακτική πράξη με επιλεγμένες και σαφώς διασυνδεδεμένες τεχνικές μάθησης. Τέταρτον, η καινοτομία στην εκπαιδευτική πράξη προϋποθέτει όχι μόνο τη σύλληψη της ιδέας αλλά και την ενεργό συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτών και της διεύθυνσης, η οποία θα παράσχει πόρους και οργανωτικό πλαίσιο. Τέλος, η παραγωγή καινοτόμων δράσεων πρέπει να είναι σαφώς συνδεδεμένη με ένα πλαίσιο εμπλοκής των φορέων της κοινωνίας και εν τέλει διάχυσης της γνώσης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ατομικής και κοινωνικής ευαισθητοποίησης.

Στις προτάσεις για μελλοντική διερεύνηση της καινοτόμου δράσης αξίζει να διερευνηθούν πιο συστηματικά ο ρόλος της σχολικής διεύθυνσης και οι οργανωτικές και διοικητικές παράμετροι που συμβάλλουν (ή αποτρέπουν πολλές φορές) την υλοποίηση τέτοιων καινοτόμων διδακτικών προσεγγίσεων και το εύρος της εμπλοκής της σχολικής κοινότητας διά των δράσεών της με την τοπική κοινότητα και τους αντίστοιχους φορείς.

Βιβλιογραφία

Alinier, G. (2009). Skills benefits of advanced simulation training. *Journal of Paramedic Practice*, 1(9), 369–375. <https://doi.org/10.12968/jpar.2009.1.9.42995>

Brinia, V., Nikitaki, A., & Kioulanis, S. (2017). Active Educational Techniques in Lifelong Learning Centers. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 6(1), Pages 28-42. <https://doi.org/10.6007/IJARPEd/v6-i1/2593>

CEDEFOP (2014). *Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα: Συνοπτική περιγραφή*. European Centre for the Development of Vocational Training. Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από https://www.europa.eu/files/4130_el.pdf

CEC (2000) *Commission staff working paper. A memorandum on lifelong learning* (Brussels, European Commission). Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Dippenaar, E. (2020). Triage system performance: consistency and accuracy in the emergency centre. *Journal Of Paramedic Practice*, 12(3), 94-99. <https://doi.org/10.12968/jpar.2020.12.3.94>

Gaba, D.M. (2004). The future vision of simulation in health care. *BMJ Quality & Safety*; 13:i2-i10. <http://dx.doi.org/10.1136/qshc.2004.009878>

Howlett, G. (2019). Nearly qualified student paramedics' perceptions of reflection and use in practice. *Journal Of Paramedic Practice*, 11(6), 258-263. <https://doi.org/10.12968/jpar.2019.11.6.258>

Knox, A. B. (1974). *Helping adults to learn*. San Francisco: Jossey-Bass.

Lam, S., Cheng, R. W., & Choy, H. C. (2010). School support and teacher motivation to implement project-based learning. *Learning and Instruction*, 20(6), 487–497. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2009.07.003>

Mackway-Jones, K., & Carley, S. (2012). *Major incident medical management and support: The practical approach at the scene* (3rd ed.). Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.

Metcalfe, M. (2020). Changing perspectives in the prehospital management of patients with severe burns. *Journal Of Paramedic Practice*, 12(2), 52-58. <https://doi.org/10.12968/jpar.2020.12.2.52>

Mezirow, J. και Συνεργάτες (2007). *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Power, D., Henn, P., O' Driscoll, P., Power, T., McAdoo, J., Hynes, H., & Cusack, S. (2013). An evaluation of high fidelity simulation training for paramedics in Ireland. *International Paramedic Practice*, 3(1), 11–18. <https://doi.org/10.12968/ippr.2013.3.1.11>

Sarikaya, S., Soysal, S., Karcioğlu, O., Topacoglu, H., & Tasar, A. (2004). Paramedics and triage: Effect of one training session on triage in the emergency department. *Advances in Therapy*, 21(5), 329–334. <https://doi.org/10.1007/BF02850037>

Schild, J., Lerner, D., Misztal, S., & Luiz, T. (2018). EPICSAVE — Enhancing vocational training for paramedics with multi-user virtual reality. *2018 IEEE 6th International Conference on Serious Games and Applications for Health (SeGAH)*, 1–8. <https://doi.org/10.1109/SeGAH.2018.8401353>

Wang, T.-L., & Chang, H. (2006). Disaster Medicine Training for Paramedics in Taiwan. *Ann Disaster Med*, 4(2), 60-65.

Williams, RM (1996). Triage and emergency department services. *Ann Emerg Med*. 27: 506-508

Willis, S. (2014). Student paramedics' perceptions of action learning: a mixed-method study. *Journal Of Paramedic Practice*, 6(12), 626-632. <https://doi.org/10.12968/jpar.2014.6.12.626>

Αθανασούλα - Ρέππα, Α., Ιωάννου, Ν, (2008). Οι ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές στη διδακτική πράξη της εκπαίδευσης ενηλίκων. Στο Φτιάκα, Ε., Συμεωνίδου, Σ., & Σωκράτους, Σ. *Πρακτικά 10^{ου} Παγκύπριου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου & Κυπριακού Ομίλου Ενιαίας Εκπαίδευσης (Κ.Ο.Ε.Ε.)*. Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κυπριακός Όμιλος Ενιαίας Εκπαίδευσης

Βεργίδης, Δ. (1997): Εκπαίδευση Ενηλίκων: θεωρητικό πλαίσιο, σχεδιασμός προγραμμάτων, ερευνητικά δεδομένα. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών

Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης (2018). *Οδηγός σπουδών ειδικότητας «Διασώστης – πλήρωμα Ασθενοφόρου»*, Κωδικός 27-00-16-1. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από <http://gsae.edu.gr/el/toppress/1427-odigoi-spoudon-eidikotiton-iektou-n-4186-2013>

Διγαλέτου, Δ. (2018). *Διερεύνηση απόψεων ενηλίκων εκπαιδευομένων σχετικά με τη Διά Βίου Μάθηση και την εφαρμογή συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας του νομού Ευβοίας*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από <http://hdl.handle.net/11610/18301>

Ζήκος, Ν. Φ. (2019). Η μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Σύγχρονη πραγματικότητα και προοπτικές. Στο: Καραΐσκου, Ε. & Κουτρομάνος, Γ. (επιμ.). *Πρακτικά του 2ου Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Ελλάδα-Ευρώπη 2020: Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα, Νέες Τεχνολογίες, Καινοτομία και Οικονομία»*, Λαμία. Αθήνα: Έκδοση του Ελληνικού Ινστιτούτου Οικονομικών της Εκπαίδευσης & Διά Βίου Μάθησης, της Έρευνας & Καινοτομίας, Ηλεκτρονική έκδοση : Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα, Μεταίχμιο

Κόκκος, Α. (2006). Η ιδιαιτερότητα και ο σκοπός της εκπαίδευσης ενηλίκων σύμφωνα με τη θεωρία του Jack Mezirow για τη μετασχηματίζουσα μάθηση, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 9, 4–9

Κόκκος, Α. & Κουτρούμπα, Κ. (επιμ.) (2010). *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων. Πρόγραμμα εκπαίδευσης από απόσταση* (Παραγωγοί Εκπαιδευτικού Υλικού: Άννα Τσιμπουκλή, Νίκη Φίλλιπς). Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης &

Θρησκευμάτων – Γενική Γραμματεία Διαρκούς Εκπαίδευσης – Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Μοιραγεντή, Μ., Σμυρνάκης, Ε., Τούφας, Κ. και Μπένος, Α., (2016). Εκπαίδευση στις κλινικές δεξιότητες. Από την προσομοίωση στους πραγματικούς ασθενείς. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 33(4): 439-446

Νόμος 4633/2019 (ΦΕΚ 161/Α/16-10-2019). Σύσταση Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ), ρυθμίσεις για προϊόντα καπνού, άλλα ζητήματα του Υπουργείου Υγείας και λοιπές διατάξεις. Ανακτήθηκε στις 09-04-2020 από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ygeia/nomos-4633-2019-phek-161a-16-10-2019.html>

Νόμος 3879/2010 (ΦΕΚ 163/Α/21-10-2010). Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και λοιπές διατάξεις. <http://www.gsae.edu.gr/images/nomothesia/nomoi/7%20-%20N%203879%202010.pdf>

Νόμος 1579/1985 (ΦΕΚ 217/Α/23-12-1985). Ρυθμίσεις για την εφαρμογή και ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Υγείας και άλλες διατάξεις. Ανακτήθηκε στις 09-04-2020 από <https://www.isathens.gr/images/nomoi/1579-1985.pdf>

Σαρρής, Μ., Πιερράκος, Γ., Αμίτσης, Γ. Ν., Κυριόπουλος, Γ., & Σούλης, Σ. (2015). Αξιολόγηση δομών συνεχιζόμενης κατάρτισης στις υπηρεσίες υγείας. *Νοσηλευτική*, 2006, 45(1): 118-128

Σερβές, Ι. (2014). *Οργανωσιακή κουλτούρα και επαγγελματική εξουθένωση των πληρωμάτων ασθενοφόρων του ΕΚΑΒ*. Σπάρτη: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Επιστημών Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από <http://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/2450>

Τσάπαλος, Γ., Πρεζεράκος, Π., Κοτρώτσιου, Ε., Παπαθανασίου, Ι., Γκούβα, Μ. (2011). Μέθοδοι της Μετασχηματίζουσας Μάθησης στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας. *Νοσηλευτική*, 50(2): 194-202

Φελεκίδου, Ρ. (2017). *Σχεδιασμός και εφαρμογή διαδραστικών προσομοιώσεων για την επαγγελματική ανάπτυξη στελεχών του τουρισμού*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών. Ανακτήθηκε στις 10/04/2020 από <http://hdl.handle.net/11610/17859>